

**STEMMERETTSREGLER OG
KAPITALREPRESENTASJON
I AKSJESELSKAP
MED SÆRLIG VEKT PÅ
MINORITETSVERNET**

Kandidatnr: 187

Veileder: Geir Woxholt

Leveringsfrist: 25.04.03

Til sammen 13.246 ord

Dato: 24.04.03

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>STEMMERETTSREGLENE I AKSJESELSKAP</u>	<u>1</u>
1.1	INNLEDNING	1
1.2	RETTSKILDER	2
1.3	DEN VIDERE FREMSTILLING	3
<u>2</u>	<u>HOVEDTREKK VED STEMMERETTSREGLENE</u>	<u>3</u>
2.1.1	UTGANGSPUNKT FOR STEMMERETTEN I AKSJESELSKAP:	3
2.1.2	UNNTAK OG BEGRENSNINGER I AKSJONÆRENE STEMMERETT:	4
2.1.3	FORMÅLET MED STEMMERETTSREGLER:	6
2.1.4	ALTERNATIV TIL STEMMERETTSREGLENE	7
2.2	HOVEDREGLEN FOR STEMMERETTEN	8
2.2.1	LIKHETSGRUNNSETNINGEN, AKSJELOVEN § 4-1	8
2.2.2	STEMMERETTSREGLENE I AKSJELOVEN § 5-3	8
2.2.3	FLERTALLSKRAV	9
<u>3</u>	<u>HENSYNET BAK STEMMERETTSREGLENE</u>	<u>10</u>
3.1	DEMOKRATIHENSYN – MOMENTER SOM TALER FOR DETTE	10
3.1.1	FLERTALLETS VILJE	10
3.1.2	MEDBESTEMMELSESRETTEN	11
3.1.3	HINDRE MYNDIGHETSMISBRUK	11
3.2	HVA TALER MOT EN UBETINGET GJENNOMFØRING AV FLERTALLETS VILJE	11
3.3	KAPITALREPRESENTASJON:	12
3.3.1	HVA TALER FOR KAPITALREPRESENTASJON SOM FORDELINGSNØKKEL	12
3.3.2	HVA TALER I MOT KAPITALREPRESENTASJON SOM FORDELINGSNØKKEL	13

4 FLERTALLSKRAV **13**

4.1	STEMMERETTSREGLENE I PRAKSIS	13
4.1.1	NÆRMERE OM STEMMERETTEN ETTER § 5-3	16
4.1.2	BEGRENSNINGER I STEMMERETTEN	17
4.1.2.1	Begrensninger knyttet til person	17
4.1.2.2	Begrensninger knyttet til aksjene	20
4.1.3	LOVBESTEMTE UNNTAK FRA STEMMERETTSREGLENE	21
4.1.3.1	Møteleders stemmerett	21
4.1.3.2	Stemmerett ved inhabilitet	22
4.1.3.3	Stemmerett for selskapets egne aksjer	22
4.1.3.4	Stemmerettsbegrensninger i særlovgivningen	23
4.1.4	FLERTALLSKRAV	23
4.1.4.1	Lovbestemte flertallskrav	23
4.1.4.2	Vedtaksbestemte flertallskrav	25
4.1.4.3	Aksjonæravtaler	26

5 MINORITETSAKSJONÆRRETTIGHETER **27**

5.1	INNLEDNING	27
5.2	KRAV OM EKSTRAORDINÆR GENERALFORSAMLING ASL. § 5-6	28
5.2.1	INNLEDNING	28
5.2.2	HENSYN	29
5.2.3	VILKÅR	30
5.2.4	VIRKNINGENE	32
5.3	FORSLAG OM GRANSKNING – ASL § 5-25	33
5.3.1	INNLEDNING	33
5.3.2	HENSYN	34
5.3.3	VILKÅR	34
5.3.4	VIRKNING	36
5.4	BEGJÆRING OM TILLEGGSREVISOR – ASL § 7-3 ANDRE LEDD	36
5.4.1	INNLEDNING	36
5.4.2	HENSYN	37
5.4.3	VILKÅR	38
5.4.4	VIRKNING	39
5.5	SIKRING MOT UTSULTING AV AKSJONÆRENE – AKSJELOVEN § 8-4	39

5.5.1	INNLEDNING	39
5.5.2	HENSYN	40
5.5.3	VILKÅR	41
5.5.4	VIRKNINGER	42
5.6	ERSTATNINGSKRAV PÅ SELSKAPETS VEGNE MOT SELSKAPETS LEDELSE - ASL § 17-443	
5.6.1	INNLEDNING	43
5.6.2	HENSYN	44
5.6.3	VILKÅR	44
5.6.4	VIRKNING	45
6	<u>AVSLUTTENDE VURDERING AV MINORITETSVERNET</u>	45
7	<u>LITTERATURLISTE</u>	47

1 Stemmerettsreglene i aksjeselskap

1.1 Innledning

En aksje er lovens betegnelse på en selvstendig andel i et aksjeselskap som aksjeeiernes rettigheter er knyttet til, jfr aksjelovens (asl) § 3-1 annet ledd, første punktum.

Videre fastslås det i asl § 4-1 første ledd, første punktum:

- ”Alle aksjer gir lik rett i selskapet”.

Paragrafen angir med dette fordelingsnøkkelen for rettighetene som følger av aksjene. Det likhetsprinsippet som kommer til uttrykk i asl § 4-1, møter man på gjennom hele aksjelovgivningen. Paragrafen angir likevel bare et utgangspunkt.¹ Aksjeloven åpner nemlig for mange unntak fra likhetsprinsippet både i lov og gjennom vedtekter.

Skal et slik likhetsprinsipp kunne inneha en reell verdi og ikke bare en symbolverdi, må rettighetene som følger av prinsippet gis et nærmere materielt innhold. Det må videre finnes prosessuelle regler for å håndheve disse materielle bestemmelsene.

Av de mange rettigheter som er knyttet til en aksje, er stemmeretten blandt de mest sentrale. Oppgaven tar sikte på å gi en fremstilling av stemmerettsreglene i aksjeselskap, hvordan stemmeretten kan benyttes eller begrenses, samt hvilken sammenheng det er mellom stemmerett og kapitalrepresentasjon. Jeg har valgt å konsentrere meg om reglene i aksjeselskap fremfor allmennaksjeselskap, da aksjeselskapsformen er den langt vanligste selskapsformen hva angår komersiell virksomhet med begrenset ansvar.

I oppgavens generelle del vil jeg gi en fremstilling av reglene for stemmerett og kapitalrepresentasjon i aksjeselskaper, hensynene bak disse reglene, samt de ulike krav som settes til flertall. Dette vil både omfatte lovfestede regler og vedtektsbestemmelser, da det er en vid adgang til å vedta egne stemmerettsbegrensninger i selskapets vedtekter.

¹ Andenæs s 60.

Oppgavens spesielle del vil fokusere på de særskilte reglene i aksjeloven som er ment å ivareta minoritetsvernet. En minoritetsaksjonærrettighet kan imidlertid bestå i alt fra det negative flertallet som hindrer en vedtektsendring, til den enkelte rettighet en aksjonær har i et selskap i egenskap av å være aksjeeier. Jeg har derfor valgt å begrense fremstillingen av minoritetsaksjonærrettighetene til å omfatte de paragrafene i aksjeloven som gir rettigheter til tilslutninger fra en tidel av aksjonærene. Dette omfatter aksjelovens §§ 5-6 andre ledd, 5-25, 7-3 andre ledd, 8-4 og 17-4 første ledd.

Videre avgrensar jeg oppgaven mot stemmerettsreglene for styret, og mot stemmerettsreglene for bedriftsforsamlingen. Disse vil ikke bli behandlet i det videre.

1.2 Rettskilder

Lov av 13 juni 1997 nr 44 om aksjeselskap (aksjeloven) er den loven som regulerer oppgavens tema. Den bygger på aksjeloven av 1976. Den største endringen som ble foretatt i den nye aksjeloven fra 1997 er at det nå gjelder en lov for aksjeselskap og en lov for allmennaksjeselskap, samt at regnskapsreglene er tatt ut og lagt i en egen lov.

Forarbeidene til den nye aksjeloven av 1997 består av NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning, Ot.prp nr 23 1996-97 Om lov om aksjeselskaper, Ot.prp. nr 39 1996-97 Om lov om endringer i annen lovgivning som følge av ny aksjelov mv., Innst O nr 80 1996-97 Innstillinger frå justiskomiteen om lov om aksjeselskaper, samt forhandlinger i Odelsting og Lagting. Det ble videre laget en NOU 1992:29 som, tiltross for at det ikke ble utarbeidet en ny aksjelov den gang, fortsatt er relevant.

EØS-avtalens art 77 pålegger Norge å innrette sin selskapslovgivning etter de standarder EU setter i sine medlemsland.

Den nye aksjeloven bygger i stor grad på eldre rett, slik at rettspraksis etter de tidligere aksjelovene kan fortsatt ha betydning.

1.3 Den videre fremstilling

De grunnleggende regler og prinsipper vedrørende stemmeretten kan være med å belyse bestemmelsene jeg skal behandle senere i oppgaven, så jeg vil begynne med en presentasjon av hovedtrekk ved stemmerettsreglene i punkt 2. Videre vil jeg i punkt 3 se nærmere på hensynene bak stemmerettsreglene, prinsippet om innflytelse ut fra kapitalrepresentasjon, samt se på de ulike krav som settes til flertall.

I punkt 4 vil jeg gi en mer inngående behandling av flertallskravet, før jeg i punkt 5 tar for meg minoritetsrettighetene i aksjeloven som gir ulike rettigheter til en tidel av selskapets aksjonær.

2 Hovedtrekk ved stemmerettsreglene

2.1.1 Utgangspunkt for stemmeretten i aksjeselskap:

Aksjonærenes rettigheter i et aksjeselskapet er knyttet til aksjene. Dette fremkommer av aksjelovens § 4-1 første ledd, første punktum som fastlår at "Alle aksjer gir lik rett i selskapet". Loven gir her uttrykk for et formelt likhetsprinsipp².

Med rett menes rettigheter av både økonomisk og organisatorisk karakter. Av de organisatoriske aksjonærrettighetene er det stemmeretten og de øvrige rettighetene i tilknytning til generalforsamlingen som er de mest sentrale.³

Generalforsamlingen er selskapets øverste myndighet, jfr. aksjelovens § 5-1 første ledd. Generalforsamlingen avholdes som hovedregel i møteform⁴, og det er gjennom deltagelse og stemmegivning på den aksjonærene kan utøve den medbestemmelsesrett de har som aksjeeiere.⁵ Stemmerettsreglene er da også hovedsakelig å finne i

² NOU 1992:29 s 92.

³ Andenæs s 62.

⁴ Andenæs s 63.

⁵ Andenæs s 201.

aksjelovens kapittel 5, som nettopp omfatter bestemmelser i tilknytning til selskapets generalforsamling. Utover regler om stemmerett og flertallskrav, inneholder kapittel 5 også inngående bestemmelser vedrørende krav til innkalling og møteregler. Med andre ord prosessuelle regler vel så viktige som selve stemmeretten, for å sikre aksjonærenes medbestemmelsesrett.

Stemmeretten tilkommer aksjen som sådan. Dette er lovens deklarasjoniske hovedregel og følger av aksjelovens § 5-3 første ledd, første punktum som lyder ”Hver aksje gir én stemme når noe annet ikke følger av loven eller vedtektene”. Ved å fastslå at stemmeretten følger aksjen på denne måten, sier paragrafen samtidig at det kun er aksjonærer som har stemmerett. Videre angir den stemmefordelingen mellom disse.⁶ Aksjonærene gis med andre ord stemmerett ved å eie selskapets aksjer, men har makt og innflytelse ut fra det antallet aksjer hver enkelt av dem innehar.

Som utgangspunkt fattes generalforsamlingens beslutninger gjennom vanlig flertall. Stemmeretten utøves av de aksjonærer som er representert på generalforsamlingen, enten personlig eller ved fullmakt. Antallet representerte aksjer utgjør således 100% i henhold til opptellingen av de avgitte stemmer. Dette selv om de representeret aksjene kun skulle utgjøre et mindretall av selskapets totale antall aksjer. Det stilles med andre ord ingen minimumskrav til kapitalrepresentasjon hva angår generalforsamlingens beslutningsdyktighet.⁷

2.1.2 Unntak og begrensninger i aksjonærenes stemmerett:

Likhetsprinsippet vedrørende aksjonærenes stemmerett og kapitalrepresentasjon er, som nevnt ovenfor, kun et utgangspunkt for stemmerettsreglene i aksjeselskap. Mulighetene til å avvike dette likhetsprinsippet er imidlertid mange. Noen unntak følger av aksjeloven selv, andre av spesiallovgivningen. Aksjonærene er dessuten gitt en utstrakt frihet til selv å fastsette stemmerettsbegrensninger i selskapets vedtekter, noe de i stor

⁶ Andenæs s 222.

⁷ Andenæs s 230.

grad også gjør.⁸ Videre kan det inngås særskilte avtaler om stemmebegrensning, både innenfor selskapet selv og mellom aksjonærene som sådanne.

Aksjeloven inneholder selv flere unntak fra hovedregelen om at stemmeretten i et aksjeselskap kun tilfaller aksjene. Dette omfatter bestemmelser som kan gi andre enn aksjonærene stemmerett⁹, bestemmelser som kan begrense eller frata aksjen stemmeretten¹⁰, samt inhabilitetsregler som hindrer aksjonæren i å bruke sin stemmerett¹¹. Videre har spesiallovgivningen regler som begrenser enkelte aksjonærers stemmerett. Ofte vil det dreie seg om institusjonelle aksjonærer som fondsforvaltere eller finansinstitusjoner.

Utover de lovfestede unntakene, kan det som nevnt også vedtektsbestemmes avvik fra likhetsprinsippet. Et eksempel på en slik bestemmelse er å innføre et stemmetak for det maksimum antall aksjer en enkelt aksjonær kan stemme for.¹² Motivasjonen for å innføre en slik regel kan være å hindre en aksjonær i å innhente fullmakter fra mange andre aksjonærer og derved fullstendig kontrollere generalforsamlingen. Ved å ha en slik regel uttrykker selskapets vedtekter at medbestemmelsesretten er noe som bør tilkomme de aksjonærer som lar seg representere på generalforsamlingen, og ikke de som innhenter flest fullmakter.

Vedtektene kan bestemme at det skal være flere aksjeklasser i selskapet, der forskjellen mellom aksjene er at kun aksjer i den ene aksjeklassen skal ha stemmerett. Tradisjonelt har en slik inndeling av aksjene blitt betegnet som A-aksjer og B-aksjer, hvor sistnevnte aksjeklasse mangler stemmerett.¹³ Men selv om en aksje ikke har stemmerett, vil den fortsatt kunne inneha andre økonomiske og organisatoriske rettigheter. Loven selv stiller ikke krav til proposjonalitet mellom slike aksjeklasser. Hvis annet ikke følger av

⁸ Andenæs s 222.

⁹ Andenæs s 221.

¹⁰ Andenæs s 227.

¹¹ Andenæs s 228.

¹² Andenæs s 222.

¹³ Andenæs s 61.

vedtektene selv, er derfor ingenting veien for at et selskap med mange aksjer kun har et fåtall aksjer med stemmerett.

Videre kan det inngås stemmerettsavtaler mellom aksjonærene som sådanne om hvordan stemmeavgivningen skal foregå.¹⁴ Selskapet er ikke part i slike avtaler.

Unntakene fra hovedregelen om at stemmeretten tilfaller aksjen, er med andre ord mange. Men selv om aksjonærene kan tape eller frasi seg stemmeretten, så kan andre rettigheter knyttet til aksjen være behold, for eksempel retten til utbytte eller lovbestemte individuelle rettigheter. Dette fordi stemmeretten for aksjen og andre rettigheter knyttet til kapitalrepresentasjon ikke nødvendigvis er sammenfallende.

2.1.3 Formålet med stemmerettsregler:

I alle relasjoner der to eller flere personer i fellesskap eier eller råder over et formuesgode, vil det før eller senere oppstå situasjoner der de involverte ikke blir enige om hvordan problemer og uoverensstemmelser skal løses. Å avgjøre uenighetene ved avstemming, kan da være en praktisk og effektiv måte å fatte beslutninger på. Det er dessuten demokratisk riktig å ta avgjørelser på denne måten. Men skal avstemmingen gi de involverte parter en reell mulighet for medbestemmelse, må det også eksistere regler for hvem som kan ha stemmerett, hvordan denne stemmeretten kan brukes, samt en fordelingsnøkkel for det totale antallet stemmer.

Formålet med stemmerettsregler i aksjeselskap er å kunne fatte beslutninger så effektivt som mulig. Stemmerettsreglene må både kunne sikre at flertallet med store eierandeler og høy kapitalrisiko får igjennom beslutninger de kan leve med, samtidig som mindretallet ikke blir overkjørt. Hensynet til mindretallet er da også langt på vei ivaretatt gjennom lovens krav om kvalifisert flertall i viktige anliggender.

¹⁴ Andenæs s 51.

2.1.4 Alternativ til stemmerettsreglene

I de fleste situasjoner kan det å ta avgjørelser ved hjelp av stemmerettsregler være en enkel og formålstjenelig måte å fatte beslutninger på. Men en avstemming er likevel ikke den eneste muligheten. Alternativene er mange.

Først og fremst kan aksjonærene forhandle seg frem til enighet. Dette sikrer at ingen føler seg ignorert eller forbigått. Slike forhandlinger kan imidlertid bli en meget tidkrevende øvelse, spesielt hvis det er mange forhandlingspartnere og svært ulike hensyn som skal ivaretas. De fremforhandlede løsningene vil imidlertid ofte bli så vage og uklare, samt gi rom for så mye tolkningstvil, at de nærmest blir ubrukelige. Til tross for dette er forhandling frem til enighet en vel anvendt metode for å løse storpolitiske problemer. Neppe fordi politikerne ser på slike forhandlinger som den mest effektive fremgangsmåten, men snarere fordi ingen av forhandlingspartene ønsker å gi ifra seg den suvereniteten som er nødvendig for å kunne fatte flertallsavgjørelser.

Et annet alternativ til stemmerettsregler i aksjeselskap, er at lovgiver vedtar en ekstremt detaljert aksjelov. En lov som søker å regulere alle tenkelige forhold som kan oppstå i tilknytning til drift og forvaltning av et aksjeselskap. Riktig gamle lover ble laget på denne måten. I dag er imidlertid samfunnet blitt så komplisert og omfattende, at det neppe ville la seg gjøre å utarbeide en slik detaljlovgivning, selv om man virkelig forsøkte. En slik lov ville uansett blitt urimelig. Et aksjeselskap er et frivillig formuesfellesskap, og aksjonærene bør langt på vei få råde over det som de vil.

Videre kan en avgjørelse alltid tas ved loddtrekning. Dette er imidlertid en beslutningsform hvor utfallet blir fullstendig vilkårlig. Tilfeldighetene vil avgjøre om beslutningen er klok og fornuftig. Ved loddtrekning vil dessuten den beste løsningen bare unntaksvis vinne frem. Er det i tillegg et faktisk flertall for en helt annen løsning enn den som vant frem i loddtrekningen, vil det fort kunne bli vanskelig å få de innvolverte parter til å innordne seg resultatet.

Uenighet mellom aksjonærene kan også avgjøres ved hjelp av slåsskamper og dueller, men dette er vel neppe beslutningsmåter som egner seg særlig godt for et aksjonærdemokrati.

2.2 Hovedreglen for stemmeretten

Hovedreglen for stemmerett i aksjeselskap er at stemmeretten tilfaller aksjonærene, samt at hver aksje gir en stemme. Jeg vil i det følgende redegjøre nærmere for de viktigste paragrafene der denne hovedreglen kommer til uttrykk. En mer grundig gjennomgang av reglene, unntakene og de særskilte minoritetsrettighetene, vil bli behandlet senere i oppgaven, henholdsvis i kapitlene 4 og 5.

2.2.1 Likhetsgrunnsetningen, aksjeloven § 4-1

”Alle aksjer gir lik rett i selskapet” jfr. aksjelovens § 4-1 første ledd første punktum. Som nevnt ovenfor, angir loven med dette et likhetsprinsipp når det gjelder det innbyrdes forholdet mellom aksjene i selskapet. Prinsippet kalles også likhetsgrunnsetningen.

Stemmeretten er imidlertid bare en av de rettighetene som tilkommer eierne av aksjene i et aksjeselskap. Etter loven knyttes også andre rettigheter til aksjen, som for eksempel rett til utbytte etter asl § 8-1 og fortrinnsrett for nytegning av aksjer ved kapitalutvidelser, jfr asl § 10-4 første ledd. Formålet med å fastslå at aksjene er likestilte, er derfor å si at fulle rettigheter tilkommer alle aksjer. Men selv om asl § 4-1 første ledd tar utgangspunkt i en likestilling av aksjene, åpnes det i annet ledd for å fravike dette prinsippet ved at man kan vedtektsbestemme ulike aksjeklasser.

2.2.2 Stemmerettsreglene i aksjeloven § 5-3

Aksjelovens § 5-3 bygger videre på likhetsgrunnsetningen i § 4-1 ved å fastslå at hver aksje gir en stemme. Paragrafen fastsetter dermed det utgangspunkt at kun aksjonærene har stemmerett og fordelingsnøkkelen dem imellom er at de innehar en stemme for hver aksje de eier.

Loven åpner imidlertid også her for unntak fra likhetsprinsippet, og muligheten for å gjøre slike avvik er større etter asl § 5-3 enn hva det åpnes for etter asl § 4-1. Unntak fra

hovedregelen om aksjenes stemmerett, kan gjøres i vedtektsbestemte stemmerettighetsbegrensninger som knyttes til aksjene selv eller til person. Men utover det å begrense stemmeretten skal det svært mye til før man gjennomavtale eller vedtekter kan frata aksjene de andre rettighetene som tilkommer dem etter loven.

Aksjeloven § 5-3 fraviker også i tredje ledd prinsippet om at hver aksje gir en stemme, ved å forby utøvelse av stemmerett for aksjer eiet av selskapet selv eller av datterselskaper. I paragrafens fjerde ledd gjøres innskrenkninger i aksjenes stemmerett gjennom ulike inhabilitetsregler.

2.2.3 Flertallskrav

Det alminnerlige krav til flertall er simpelt flertall. Dette går frem av aksjelovens § 5-17 første ledd, første punktum ”En beslutning av generalforsamlingen krever flertall av de avgitte stemmene, om ikke noe annet er bestemt i loven”. Dette er også det vanlige utgangspunktet ved valg.

Aksjelovens § 5-17 tredje ledd åpner for vedtektsbestemte flertallskrav som avviker fra loven, men da lovens krav er vanlig flertall åpnes det kun for avvikende bestemmelser med et skjerpet flertallskrav.

Endringer av vedtektene må etter asl § 5-18 vedtas med to tredjedels flertall, hvis ikke vedtektene selv har et strengere flertallskrav. Videre må avgjørelser etter asl § 5-19 vedtas med kvalifisert flertall, samt at beslutninger som nevnt i § 5-20 må fattes ved enstemmighet.

Aksjelovens hovedregel om flertallskrav gir majoriteten mange rettigheter. Loven inneholder imidlertid også bestemmelser som skal sikre mindretallets interesser ved særlig viktige saker, samt regler som gir den enkelte aksjonær individuelle rettigheter. Eksempel på slike rettigheter er krav om oppnevning av ny revisor, krav om granskning og krav om ekstraordinær generalforsamling. Dette er regler som sammen med andre minoritetsaksjonærrettigheter, vil bli behandlet i oppgavens kapittel 5.

3 HENSynet BAK STEMmerETTSREGLENE

Demokratihensynet er hovedårsaken til at aksjeloven inneholder stemmerettsregler. Ut fra vår styreform som representativt demokrati er det naturlig og selvsagt at avgjørelser tas ved hjelp av flertallsbeslutninger. Medbestemmelsesretten blir i vårt samfunn sett på som en sentral og viktig del av individets rettigheter. For å sikre denne retten er det derfor avgjørende å ha regler for hvordan stemmeretten skal utøves.

Tradisjonelt sett anses stemmeretten som en grunnleggende del av et demokrati, der den enkelte borger kan stemme ved valg etter å ha oppnådd viss alder.¹⁵ Men selv om stemmeretten er essensiell for demokratiet, er det derimot ikke nødvendig med et demokrati i forståelsen ”folkestyre” for at stemmerettsregler kan komme til anvendelse. En kan lett forestille seg at fremgangsmåten med å avgjøre tvister ved avstemming, går mye lenger tilbake i tid en folkestyret i seg selv.

Hensynene bak stemmerettsreglene i et aksjeselskap strekker seg derfor lenger enn bare til å gi individet rettigheter. Hensynet til kapitalrepresentasjon blir også sentralt, da det er både rimelig og riktig at aksjonærene gis innflytelse etter den kapital de har investert i selskapet.¹⁶ Nedenfor følger derfor en fremstilling av ulike fordeler og ulemper ved demokratihensynet og kapitalrepresentasjonshensynet, når det gjelder utformingen av stemmerettsregler.

3.1 Demokratihensyn – momenter som taler for dette

3.1.1 Flertallets vilje

Det å fatte en beslutning ved at flertallet får bestemme gjennom en avstemming, er i utgangspunktet meget effektivt. Man får tatt en avgjørelse med minste mulige felles nevner, og kan så gå videre i det sporet som ble bestemt. Som redegjort for ovenfor er det heller ikke mange reelle alternativer til flertallets vilje.

¹⁵ Andenæs, Johs. s 68.

¹⁶ Andenæs s 122.

Men flertallets vilje kan fort bli til flertallets diktatur. For å sikre alle aksjonærer en medbestemmelsesrett, samt for å hindre myndighetsmisbruk, inneholder derfor aksjeloven stemmerettsregler som krever kvalifisert flertall i viktige anliggende. Videre er aksjene og aksjonærene gitt rettigheter i selskapet som ikke er avhengig av stemmeretten.¹⁷

3.1.2 Medbestemmelsesretten

De som omfattes av en beslutning bør også kunne påvirke den. Stadige avstemminger vil riktignok kunne forsinke beslutningsprosessen, men sørger til gjengjeld for avgjørelser som i stor grad aksepteres av de som berøres av dem. Har man tapt en avstemming etter først å ha fått fremmet sitt forslag, vil man antageligvis også lettere kunne godta avgjørelsen enn hvis man bare hadde blitt avfeid i utgangspunktet.

3.1.3 Hindre myndighetsmisbruk

Stemmerettsreglene skal kunne hindre myndighetsmisbruk ved å fastsette prosedyrer for hvordan saker skal avgjøres, men stemmerettsreglene kan også angi regler for hva det materielle innholdet i en beslutning kan være. En slik bestemmelse er å finne i aksjelovens § 5-21, som angir et forbud mot å fatte beslutninger som er egnet til å forfordle enkelte aksjonærer på bekostning av selskapet eller de andre aksjonærene.

3.2 Hva taler mot en ubetinget gjennomføring av flertallets vilje

Stemmerettsregler der avgjørelser kan fattes med kun simpelt flertall kan føre til det som kalles flertallets diktatur. Ved å kunne fatte alle slags beslutninger ved hjelp av vanlig flertall, vil man fort ende opp i situasjoner der to meningsfraksjoner nesten oppnådde samme antallet stemmer, men der den ene siden vant frem med knappst mulige margin. Slike avstemminger kan virke svært opprivende, og det kan være vanskelig for partene å gå videre sammen. Men når problemer og uoverensstemmelse dukker opp må nødvendigvis en avgjørelse tas, og som bemerket ovenfor er det få reelle

¹⁷ Andenæs s 62.

alternativer til flertallsavgjørelser. Dette er forsøkt rette noe opp ved at viktige avgjørelser må tas med kvalifisert flertall.

Rene flertallsvalg tar heller ikke i særlig utstrekning hensyn til minoritetsaksjonærene interesser. En minoritet som faktisk kan utgjøre en forholdsvis stor prosentandel av det totale stemmeantallet, hvis alt skulle avgjøres kun med krav om simpelt flertall. Ved særlig viktige avgjørelse, som for eksempel beslutning om avvikling av selskapet, har lovgiver derfor satt krav om enstemmighet.

3.3 Kapitalrepresentasjon:

3.3.1 Hva taler for kapitalrepresentasjon som fordelingsnøkkel

Stemmerettsreglene i et aksjeselskap er utformet med tanke på ivaretagelsen av litt andre hensyn enn de som gjør seg gjeldene ved parlamentsvalg i vår del av verden. Retten til allmenn stemmerett der hvert individ over myndighetsalder innehar hver sin stemme, er ikke et like relevant prinsipp i aksjonærdemokratiet. Det er en frivillig sak å være aksjonær, og således opp til den enkelte om vedkommende vil innordne seg aksjonærdemokratiets vedtak og beslutningsformer. I motsetning til det samfunnet man lever i kan man når som helst trekke seg ut av et aksjeselskap, enten ved å selge sine aksjer eller å overdra dem til andre. Det er ikke alltid dette er et gunstig alternativ rent økonomisk, men muligheten er allikevel reell.

Deltagelse i et aksjeselskap er dessuten i all hovedsak økonomisk motivert. Det er derfor et naturlig utgangspunkt å gi aksjonærene stemmerett ut fra den kapital de representerer. Ønsker en aksjonær økt innflytelse i selskapet, kan vedkommende oppnå det ved å kjøpe flere aksjer eller på annen måte øke sin kapitalrepresentasjon. Dette er selvfølgelig disposisjoner som er forbundet med en til dels stor økonomisk risiko, men nettopp derfor bør man også ha muligheten til å øve innflytelse over den investeringen man har gjort.

Ved å fordele stemmene etter kapitalrepresentasjon gis aksjonærene en stemme for hver aksje de eier, og ikke en stemme i egenskap av å være aksjonær. Fraviker man dette prinsippet, eksempelvis ved å sette et prosentvis tak for stemmeantallet, vil man antageligvis erfare at aksjene mister noe av sin betydning som investeringsobjekter og dermed også en del av sin finansielle verdi.

3.3.2 Hva taler i mot kapitalrepresentasjon som fordelingsnøkkel

Det mest opplagte argumentet mot fordeling av stemmeantall etter kapitalrepresentasjon er at en ordningen ikke tar hensyn til minoritetsaksjonærene. En slik stemmefordeling fra tar i stor grad minoriteten dens mulighet til reell innflytelse. Derfor har aksjeloven bestemmelser som krever kvalifisert flertall for å fatte visse beslutninger. Videre har loven bestemmelser som skal sikre at viktige interesse blir ivaretatt, ved at enkelte krav fra aksjonærene kun behøver støtte fra en kapitalrepresentasjon på ti prosent for og etterkommes eller vedtas.

Et annet argument som taler mot kapitalrepresentasjon som fordelingsnøkkel for stemmene, er at den kapitalen man benytter til kjøp av aksjer i et selskap ikke nødvendigvis er ens egen. Belånte aksjeposter kan lett bli uforutsigbare, for eksempel ved at lånegiver krever lånet infridd hvis aksjene synker under pansatt verdi. Riktignok er pantsettelse av aksjene en suveren rett som tilkommer aksjonæren, men nettopp det risikomoment som pantsettelse av aksjene innebærer for de andre aksjonærene, taler mot innflytelse ut fra kapitalrepresentasjon. Rent teoretisk kunne man fjernet et slikt usikkerhetsmoment ved å forby pantsettelse av aksjer. I praksis er det derimot vel så viktig at aksjene kan benyttes til kredittskapning ved pantsettelse.

4 FLERTALLSKRAV

4.1 Stemmerettsreglene i praksis

Aksjonærenes rettigheter i et aksjeselskap er, som nevnt under punkt 2.1, knyttet til aksjene som sådanne. Videre er lovens utgangspunkt at aksjene er likestilte med hensyn til de beføyelser den enkelte aksjonær har i selskapet. Da det å være aksjeeier i stor grad

er preget av frivillighet, åpner imidlertid loven for at aksjonærene selv kan komme frem til andre ordninger seg imellom enn det som følger av loven selv, enten gjennom selskapets vedtekter eller ved aksjonæravtaler.¹⁸

En av ordningene loven åpner for er at aksjeeierne selv i stor utstrekning kan gi avkall på de rettigheter loven tilkjenner dem i egenskap av å være aksjonærer. Denne adgangen er likevel ikke helt fri. Både aksjeloven selv, avtaleloven og avtalerettslige prinsipper setter begrensninger i denne friheten.

De rettigheter en aksjonær har i et aksjeselskap er av både økonomisk og organisatorisk karakter. Stemmeretten og de andre rettighetene aksjonærene har i tilknytning til generalforsamlingen er, som nevnt under punkt 2.1, de mest sentrale av de organisatoriske rettighetene.¹⁹ Men utgangspunktet om at alle aksjer gir lik rett i selskapet blir lett en fanebestemmelse hvis ikke det samtidig eksisterer prosessuelle regler som sikrer gjennomføring av dette likhetsprinsippet. Det er derfor en rekke bestemmelser i aksjeloven som regulerer hvordan aksjonærene skal kunne benytte sin medbestemmelsesrett. Disse følger hovedsakelig av aksjelovens §§ 5-5 til 5-16 og angir blandt annet regler for innkalling til generalforsamling, tid og sted for denne, samt hvilke saker som må behandles på selskapets ordinære generalforsamling. Formålet med disse prosessuelle bestemmelsene er å sikre et reellt aksjonærdemokrati, samt å hindre at aksjeeierne blir forsøkt ført bak lyset ved at det enten innkalles til generalforsamling på svært kort varsel eller at det ikke angis i innkallingen hvilke saker som skal opp til behandling.²⁰

Generalforsamlingen holdes som hovedregel i form av et møte der aksjonærene er fysisk tilstede.²¹ Aksjelovens § 5-7 åpner imidlertid under særlige vilkår for å avholde generalforsamling uten møte i aksjeselskaper med færre enn 20 aksjonærer. Jeg vil ikke komme nærmere inn på denne bestemmelsen her, annet enn å referere til at forarbeidene

¹⁸ Magnus Aarbakke s 896.

¹⁹ Andenæs s 62.

²⁰ Andenæs s 205.

²¹ Andenæs s 201.

anser paragrafen for å angi den uttømmende adgangen til å fravike hovedregelen om møteformen.²² At det i de fleste tilfeller således settes formkrav til gjennomføringen av selskapets generalforsamling, betyr med andre ord at loven ikke åpner for andre måter å treffe beslutninger på. Ønsker man eksempelvis å avgjøre en sak ved hjelp av uravstemming blant alle aksjonærene, så er dette altså ikke et alternativ selv om alle aksjonærene rent faktisk ville fått en mulighet til å avgi sin stemme på denne måten.

Generalforsamlingen er en aksjonærforsamling, og den er selskapets øverste myndighet.²³ Dette kommer til uttrykk i aksjelovens § 5-1 første ledd som sier at ”Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet”. Paragrafen slår med dette også fast to utgangspunkter for aksjonærdemokratiet. For det første at generalforsamlingen er et selskapsorgan overordnet de andre organene i selskapet, og for det andre at det er gjennom generalforsamlingen aksjonærene kan anvende sin medbestemmelsesrett.²⁴ Men generalforsamlingen kan ikke stå for drift og forvaltning av selskapet, det er oppgaver som hører under styret, jfr asl 6-12 første ledd.

Aksjonærene har stemme-, møte- og talerett på selskapets generalforsamling²⁵. Dette er rettigheter som tilkommer aksjonærene etter aksjeloven §§ 5-2 og 5-3. Aksjeloven setter ingen minimumskrav til oppmøte på generalforsamlingen, hverken når det gjelder aksjonærdeltagelse eller kapitalrepresentasjon. Generalforsamlingen er beslutningdyktig hvis de prosessuelle reglene for møteinnkallelse er fulgt.²⁶ Aksjonærene har stemmerett, ikke stemmeplikt. Dette er stemmerettens negative innhold. Retten til å avstå fra å stemme, samt retten til ikke å være representert, er også demokratiske rettigheter.

²² NOU 1996:3 s 59.

²³ Magnus Aarbakke s 892.

²⁴ Aarbakke m.fl. s 261.

²⁵ Andenæs s 212 og 221.

²⁶ Andenæs s 230.

4.1.1 Nærmere om stemmeretten etter § 5-3

Utgangspunktet for aksjonærenes medbestemmelsesrett, fremkommer ved å se følgende tre av aksjelovens bestemmelser i sammenheng:

- § 3-1 annet ledd ”Aksjekapitalen skal være fordelt på én eller flere aksjer som rettighetene som aksjeeier knytter seg til. Aksjene skal lyde på like stort beløp”.
- § 4-1 første ledd, første punktum ”Alle aksjer gir lik rett i selskapet”.
- § 5-3 første ledd, første punktum ”Hver aksje gir én stemme når noe annet ikke følger av loven eller vedtektene”.

Lovens deklarasjoniske hovedregel blir følgelig at aksjonærene får stemmerett i selskapet i egenskap av å være eiere av aksjene og gis innflytelse i selskapet etter den aksjekapital de representerer. Denne stemmeretten kan aksjonærene utøve selv, eller de kan la seg representere ved en fullmektig, jfr asl § 5-2 første ledd. Møteretten etter § 5-2 kan ikke begrenses i vedtektene. Aksjeloven åpner derimot for en begrensning i stemmeretten, jfr § 5-3 første ledd, første punktum ”...når noe annet ikke følger av loven eller vedtektene”. Unntak fra hovedregelen om stemmerett kan som paragrafen tilsier følge direkte av loven selv, eller av selskapets vedtekter. Denne adgangen til å kunne frata eller begrense noens stemmerett, kan fremstå som demokratisk urimelig. Men da deltagelse i et aksjeselskap i stor grad er av frivillig karakter, så tilkjennes aksjonærene en utvidet rett til selv å fastsette bestemmelser for hvordan de vil regulere sitt aksjonærdemokrati.

Det som derimot ikke kan avtales, er stemmerett uavhengig av aksjen. En bank kan eksempelvis ikke gis stemmerett i egenskap av å være lånegiver.²⁷ Men selv om stemmeretten som sådan ikke kan bindes til annet enn aksjene, må den ikke tilkomme alle aksjene i selskapet. Et aksjeselskap kan således både ha aksjer med fulle og begrensede stemmerettigheter, samt aksjer som ikke har stemmerett i det hele tatt.

²⁷ Aarbakke mfl. s 271.

Generalforsamlingens beslutninger fattes i utgangspunktet med vanlig flertall av de avgitte stemmer, men loven selv setter strengere flertallskrav i angitte angitte anliggender. Skjerpede flertallskrav kan også fastsettes i vedtektene.

4.1.2 Begrensninger i stemmeretten

Aksjelovens § 5-3 andre og tredje ledd åpner for at selskapets vedtekter kan inneholde bestemmelser som begrenser stemmeretten. Dette kan være begrensninger som knytter seg til en bestemt person eller personkrets, eller det kan være stemmerettsbegrensninger for en viss andel av aksjene i selskapet. Aksjonærene kan med andre ord vedta stemmerettsregler som fratrar aksjene stemmeretten, og regler som fraviker fra prinsippet om medbestemmelsesrett ut fra kapitalrepresentasjon, jfr Rt 1995 s 46.

De vedtektsbestemmelser som loven åpner for i aksjeloven § 5-3 andre og tredje ledd kan enten tas inn som en del av vedtektene ved stiftelsen av selskapet eller de kan innlemmes på et senere tidspunkt. Bestemmelser som begrenser aksjeeiernes stemmerett griper direkte inn i maktforholdet mellom aksjonærene, og må dermed vedtas med lovens flertallskrav for endring av vedtekter – to tredjedels flertall.

At man begrenser aksjonærenes stemmerett i selskapet på denne måten, betyr ikke samtidig at det settes begrensninger på andre rettigheter knyttet til aksjene i selskapet. Selv om stemmeretten ikke kan utøves for en den faktiske kapital en aksjonær representerer, vil vedkommende like fullt ha rett til utbytte etter sin reelle andel av selskapet.

4.1.2.1 Begrensninger knyttet til person

Aksjeloven § 5-3 første ledd, annet punktum fastslår at ”Vedtektene kan inneholde bestemmelser om stemmerettsbegrensninger som er knyttet til person”. Med ”knyttet til person” menes det her at begrensninger i stemmeretten er knyttet til en fysisk eller

juridisk person, og således ikke følger aksjen som sådan ved en eventuell overdragelse av denne²⁸.

En enkeltaksjonærs stemmerett kan begrenses på ulike måter. Det kan gjøres ved å sette kvantitative grenser for hvilket antall aksjer stemmeretten kan utøves for, eller det kan fastsettes i vedtektene at enkelte nærmere angitte personer rett og slett ikke skal kunne stemme for aksjene de eier.²⁹

Når det gjelder kvantitative stemmerettsbegrensninger, er det mest praktisk å vedtektsbestemme maksimumsgrenser for det antall aksjer en aksjonær skal kunne utøve stemmerett for. Denne prosentandelen kan knytte seg til det totale antallet aksjer i selskapet, eller til andelen av avgitte stemmer på generalforsamlingen. Motivet bak en slik begrensning vil ofte være å hindre en aksjonær i og ta kontrollen i selskapet.³⁰

Vedtektene kan også angi et minimumskrav til aksjeinnehav før aksjonærene i det hele tatt får stemmerett. Ønsker en aksjonær å benytte seg av sin medbestemmelsesrett i et selskap med en slik stemmerettsbegrensning, må vedkommende således først representere en viss andel av aksjekapitalen.

Undertiden kan det oppstå problemer knyttet til håndhevelsen av vedtektsbestemmelser ”knyttet til person”. Først og fremst gjelder dette i pro-formatilfeller. En aksjonær kan søke å omgå stemmerettsbegrensningene i vedtektene ved og erverve aksjer han lar registrere på andre, for så å utøve kontrollen med aksjene ved å beordre disse om hvordan de skal stemme.³¹ Det kan i praksis være vanskelig å avdekke slike pro-forma forhold, men ett sted å begynne er og se på de underliggende forhold ved ervervet av aksjene. Viser det seg for eksempel at aksjeeieren selv har betalt for aksjene og så

²⁸ Andenæs s 222.

²⁹ Andenæs s 222-223.

³⁰ Aarbakke mfl. s 273.

³¹ Andenæs s 223.

”parkert” disse hos en annen part for å søke og omgå stemmerettsbegrensningene, vil han bli identifisert med de ”parkerte” aksjene og således få begrenset sin faktiske medbestemmelsesrett i tråd med vedtektsbestemmelsen. Kan den annen part derimot godtgjøre at han faktisk eier aksjene, må de sees på som selvstendige aksjonærer som riktignok stemmer likt, men som likevel er uavhengig av hverandre. Ønsker de derimot i fellesskap å ha den faktiske kontrollen i selskapet, kan de seg imellom lage en aksjonæravtale hvor de øver kontroll med selskapet ved å enes om hvordan de skal stemme i de saker som behandles på generalforsamlingen.

Selv om aksjonærene i det ytre fremstår som uavhengige, kan det være nære forretningsmessige forbindelser dem imellom. Dette problemet gjør seg særlig gjeldene når det dreier seg om juridiske personer. Her, som mellom fysiske personer, må en se på de faktiske eierforholdene. Eier Peder Ås A/S det antallet aksjer de kan utøve stemmerett for i Holm A/S, og så gjennom et investeringsselskap som kontrolleres av Peder Ås A/S erverver ytterligere aksjer i Holm A/S, vil begge aksjepostene i Holm A/S fort kunne bli betegnet som eiet av Peder Ås A/S og dermed bli underlagt stemmerettsbegrensningene i vedtektene.³²

En annen relasjon som kan vise seg problematisk med hensyn til stemmerettsbegrensninger ”knyttet til person”, er der en aksjonær er fullmektig for en eller flere andre aksjonærer, og på denne måten får stemmerett for flere aksjer enn det han etter vedtektene kan benytte seg av. Blir han identifisert med aksjene, vil jo en forholdsmessig andel av dem tape stemmeretten.

Det går klart frem av aksjelovens § 5-2 at aksjonærene har møterett på selskapets generalforsamling ”..enten selv eller ved fullmektig”. Reglene om møteretten, samt prinsippet om fritt fullmektigvalg, er bestemmelser som ikke kan begrenses i vedtektene, jfr. § 5-2 første ledd, sist punktum. Det kan derimot hovedregelen om at

³² Andenæs s 223.

stemmeretten tilfaller aksjene. Problemstillingen blir dermed hvordan stemmene i ovennevnte tilfelle skal beregnes. Skal fullmektigen kunne avgi stemmer for hver aksje vedkommende er fullmektig for, eller skal alle stemmene summeres opp under ett med den følge at noen aksjer får avkortet sin reelle stemmerepresentasjon? Sagt på en annen måte: Er vedtektsbestemte stemmerettsbegrensninger *lex superior* i forholdet til prinsippet om fritt fullmektigvalg?

Prinsippet om at stemmene en fullmektig utøvet rettigheter for måtte regnes som hans egne var et prinsipp som ble fastslått i aksjeloven av 1910. Etterhvert som det kom nye lover levde prinsippet i vedtektene i ulike selskaper, før det ble utfordret av retten til fritt fullmektig-valg som kom i 1957.³³ Lovavdelingen har i en uttalelse av 24. september 1981 antatt at lang, selskapsretslig praksis med vedtektsbestemte fullmaktsregler der de fullmektiges stemmer regnes som fullmektigens egne, går foran aksjonærens rett til fritt valg av fullmektig. Den tilstedeværende risiko for at en aksjonær da kan tape sin stemmerett ved å gi fullmakt til feil person, kan enkelt unngås ved valg av annen fullmektig.

4.1.2.2 Begrensninger knyttet til aksjene

Likhetsgrunnsetningen i aksjelovens § 4-1 første ledd, første punktum fastslår som nevnt under punkt 4.1.1, at ”Alle aksjer gir lik rett i selskapet”. Dette er imidlertid kun et utgangspunkt, da paragrafens annet ledd åpner for vedtektsbestemmelser om flere aksjeklasser i selskapet. Loven anfører intet nærmere om hvor mange aksjeklasser et aksjeselskap kan ha, ei heller hva skillet mellom de ulike aksjeklassene faktisk skal innebære.³⁴

Den innholdsmessige forskjellen mellom aksjeklassene kan bestå av flere elementer. Det kan dreie seg om fortrinnsrett til utbytte, eller at hver aksjeklasse skal velge sin styrerepresentant. I aksjelovens § 5-3 tredje ledd åpnes det for at ”det i vedtektene kan fastsettes at aksjene i en klasse kan ha begrenset stemmerett”. Hva begrensningene i

³³ Andenæs s 225.

³⁴ Arbakke m.fl. s 190.

stemmeretten innebærer, må fastslås ved å tolke selskapets vedtekter. Det er imidlertid ingen legislative krav til at det må være rene aksjeklasser med eller uten stemmerett, en aksjeklasse kan derfor godt ha en begrenset stemmerett. En kan tenke seg et eksempel der samtlige aksjer i utgangspunktet har stemmerett, men der valg av selskapets styre kun skal avgjøres ved avstemming i en nærmere angitt aksjeklasse. Aksjeselskap har en uinskrenket rett til å ha vedtektsbestemmelser som begrenser aksjenes stemmerett.³⁵

Begrensede stemmerettigheter som er knyttet til aksjer hefter ved aksjen som sådan, og følger derved aksjen ved salg eller annen form for overdragelse.

4.1.3 Lovbestemte unntak fra stemmerettsreglene

Aksjeloven inneholder enkelte bestemmelser som fraviker hovedprinsippet om aksjenes stemmerett i selskapet. Dette omfatter regler som begrenser eller forbyr stemmerett for aksjen, samt regler som gir andre enn aksjonærene stemmerett.

4.1.3.1 Møteleders stemmerett

Et lovfestet unntak fra regelen om at stemmeretten kun tilfaller aksjene i selskapet er aksjelovens § 5-17. Paragrafen gir generalforsamlingens møteleder stemmerett i saker der stemmeantallet står likt, også når møteleder ikke selv er aksjonær.³⁶ Er han derimot aksjonær tildeles han likevel også myndigheten til å avgjøre saken, selv om han i egenskap av å være aksjonær allerede har avgitt sin stemme. Formålet med bestemmelsen er selvfølgelig å få tatt en avgjørelse når det først er kalt inn til generalforsamling.

Møtelederen gis imidlertid ingen alminnelig stemmerett han kan benytte som han selv måtte ønske, men derimot en rett han har til å velge side i en sak slik at generalforsamlingen får fattet et vedtak. Ved at loven bruker ordet kan, er det helt opp til møtelederen selv om han vil ta avgjørelsen eller ei.³⁷ Velger møtelederen ikke å benytte seg av stemmeretten, blir det ikke fattet noen beslutning, men da kan saken tas

³⁵ Andenæs s 226.

³⁶ Andenæs s 230.

³⁷ Ot. prp.nr 19 (1974-75) s 133.

opp til avstemming på nytt. Er møtelederen derimot inhabil i den konkrete saken, skal generalforsamlingen velge en settemøteleder³⁸.

4.1.3.2 Stemmerett ved inhabilitet

Inhabilitetsreglene i aksjeloven § 5-3- fjerde ledd fastsetter at ingen kan delta i en avstemming der aksjonæren og selskapet har vesentlige interesser som ikke lar seg forene. Inhabiliteten rammer både juridiske og fysiske personer, samt fullmektiger disse måtte benytte seg av. Det er kun når det gjelder avstemmingen at aksjonæren er inhabil. Møte- og taleretten er således i behold og kan benyttes.³⁹

I utgangspunktet er det intet i veien for at en aksjonær har sammenfallende interesser med selskapet, det vil aksjonærene ofte ha, de eier jo selskapet. Inhabilitet oppstår ikke før aksjonæren og selskapet har motstridene interesser, og de må være av vesentlige karakter.⁴⁰

Har en inhabil aksjonær brukt sin stemmerett, blir beslutningen bare kjent ugyldig hvis aksjonærens stemmer hadde betydning for resultatet. Reglene om inhabilitet kan ikke omgås ved vedtektsbestemmelser, men i aksjeselskaper der det kun er svært få aksjonærer fremgår det av forarbeidene til forrige aksjelov at inhabilitetsreglene ikke kommer til anvendelse.⁴¹

4.1.3.3 Stemmerett for selskapets egne aksjer

”Stemmerett kan ikke utøves for en aksje som tilhører selskapet selv eller et datterselskap” jfr. § 5-3 tredje ledd, første punktum. En slik stemmerett ville bli utøvet av selskapets ledelse.⁴² Lovgiver har sett at en eventuell stemmerett for ledelsen for selskapets egne aksjer kunne medføre skjevheter med hensynet til stemmefordelingen i

³⁸ Aarbakke m.fl. s 316.

³⁹ Aarbakke m.fl. s 277.

⁴⁰ Aarbakke m.fl. s 277.

⁴¹ Andenæs s 228.

⁴² Andenæs s 227.

aksjonærdemokratiet, og har valgt å ikke la stemmene telle med verken når det gjelder stemmerett på generalforsamlingen eller når det gjelder beregningen av kapitalrepresentasjon ved påberopelse av minoritetsaksjonær-rettigheter.

4.1.3.4 Stemmerettsbegrensninger i særlovgivningen

Spesiallovgivningen på området har flere bestemmelser som begrenser enkelt aksjonærenes stemmerett til enkelte aksjonærer. Disse stemmerettsbegrensningene består gjerne i ulike former for stemmetak.

4.1.4 Flertallskrav

Flertallsvalg er minste motstands vei til enighet og derfor et greit utgangspunkt for å fatte beslutninger. Jeg har under flere punkt ovenfor redegjort for viktigheten av fordelingsnøkler for stemmeantallet og prosessuelle regler for innkalling og gjennomføring av valg, og vil ikke gå nærmere inn på disse momentene her. Disse reglene er imidlertid ikke tilstrekkelige hvis man skal kunne fatte en avgjørelse gjennom flertallsvalg. I tillegg må det også finnes regler for hvor stort flertall som kreves, samt når et slikt flertall foreligger.

Lovens hovedregel er vanlig flertall, men samtidig som loven i viktige saker stiller krav til ulike former for kvalifisert flertall åpner den også for avgjørelser tatt med relativt flertall. I den videre fremstillingen av flertallskravene i aksjeselskap vil jeg derfor redegjøre nærmere for flertallskrav som fastsettes av loven selv, og så se på hvilken mulighet aksjonærene har til å vedta avvikende flertallskrav i selskapets vedtekter.

4.1.4.1 Lovbestemte flertallskrav

Generalforsamlingen tar sine avgjørelser gjennom beslutninger⁴³. Lovens utgangspunkt er at en slike beslutninger kan fattes ved vanlig flertall, jfr. aksjelovens § 5-17 1.ledd ”En beslutning av generalforsamlingen krever flertall av de avgitte stemmer, om ikke noe annet er bestemt i loven”. Beregningsgrunnlaget for å fastsette flertallskravet er her

⁴³ Andenæs s 220.

de avgitte stemmer. I praksis foregår avstemmingen ved at aksjonærene representert på generalforsamlingen stemmer for eller i mot en sak angitt i innkallingen, og så blir saken vedtatt eller forkastet ut fra hvilket resultat som fikk mer enn 50%. Loven setter som nevnt tidligere i oppgaven ingen minimumskrav til beslutningsdyktighet, og det foreligger, som før sagt, heller ingen forpliktelse for de aksjonærer som er til stede på generalforsamlingen å benytte seg av sin stemmerett.⁴⁴

Ved valg av styre er lovens krav kun relativt flertall, jfr aksjelovens § 5-17 annet ledd. Det samme gjelder ved ansettelse, forutsatt at dette er et anliggende som behandles på generalforsamlingen. Er det således flere kandidater enn det det er styreplasser, vinner de kandidatene frem som fikk flest stemmer relativt sett. Dette selv om hver og en av kandidatene isolert sett kan ha oppslutning langt under en prosentandel på 50%.⁴⁵

Vedtektsendringer skal som hovedregel besluttes av generalforsamlingen. Aksjelovens utgangspunkt er at disse endringene skal fattes med to tredjedels flertall av de avgitte stemmer, jfr § 5-18- første ledd. Det følger videre av paragrafens tredje ledd at dette flertallskravet kan skjerpes gjennom selskapets egne vedtektene, men loven åpner ikke for å ha vedtektsbestemmelser som gir andre enn generalforsamlingen myndighet til å endre vedtekter. Et slikt unntak må ha hjemmel i lov.⁴⁶Lovens bestemmelser om to tredjedels flertall ved endring av vedtektene gjelder alle typer endringer, selv om endringene kan virke bagatellmessige. Poenget er at det er vedtektsformen som krever dette flertallet, ikke vedtektsinnholdet.⁴⁷

Aksjelovens § 5-19 inneholder bestemmelser som åpner for å begrense aksjonærenes rettigheter i selskapet. Etter paragrafens første ledd kan man fatte vedtak for å øke egenkapitalen utover det aksjeloven krever, og dermed minske muligheten for, eller størrelsen, av et aksje-utbytte. Andre ledd åpner for å vedtektsbestemme styrets godkjenning før en kan overdra aksjen. Dette er regler som griper inn i aksjonærenes

⁴⁴ Andenæs s 229.

⁴⁵ Andenæs s 230.

⁴⁶ Aarbakke m.fl s 318.

⁴⁷ Aarbakke m.fl s 319.

styringsrett og således skjerper flertallskravet til beslutningen. Bestemmelsen fastsetter krav om kvalifisert flertall, 90% av den oppmøtte kapital, som igjen må utgjøre to tredjedeler av den totale kapital.⁴⁸

Deltagelse i et aksjeselskap er hovedsakelig økonomisk motivert. Aksjonærene driver virksomheten for å oppnå overskudd og avkastning, men kan også risikere lavkonjukturer og insolvens. Nettopp for å begrense ansvaret for nedsiden velger mange næringsdrivende å organisere virksomheten sin som et aksjeselskap, fordi de da ikke hefter med sin personlige formue. Selskapet som sådan kan fra tid til annen trenge ny kapital, og en måte å gjøre det på er at aksjonærene betaler inn mere penger. Dette er i utgangspunktet i strid med det begrensede ansvaret som kjennetegner aksjeselskapsformen, så skal aksjonærene måtte skyte inn mer kapital i selskapet så må dette først vedtas med enstemmighet, jfr. § 5-20.⁴⁹

Kravet til enstemmighet omfatter alle aksjonærene og ikke bare de representerte, eventuelt enstemmighet fra de aksjene som berøres av endringene eller får økt sine forpliktelser. Beslutninger som må fattes etter paragrafen her begrenser seg ikke bare til vedtekter, men omfatter også andre vedtak som er egnet til å ha like inngripende virkning som angitt i paragrafens første ledd, punkt 1-5.⁵⁰

4.1.4.2 Vedtektsbestemte flertallskrav

Alle aksjeselskap skal ha vedtekter. Dette fremgår av stiftelsesbestemmelsene i aksjelovens kapittel 2. Vedtektene er aksjeselskapets ”lov” og skal bestå av bestemmelser av langsiktig karakter. Minimumskravet til hva vedtektenes skal innholde er å finne i § 2-2.

Det kan fastsettes egne krav til flertall i vedtektene, jfr § 5-17 tredje ledd, men vedtekter med slike flertallskrav kan ikke stride mot loven. Forarbeidene fastslår at vedtektene

⁴⁸ Andenæs s 233.

⁴⁹ Aarbakke m.fl s 325.

⁵⁰ Aarbakke m.fl s 325.

kan inneholde krav om enstemmighet.⁵¹ På samme måte må en anta at vedtektene kan gi en eller flere aksjonærer veto-rett.⁵² Vedtektene kan videre bestemme at stemmelikhet skal avgjøres ved loddtrekning.

4.1.4.3 Aksjonæravtaler

Aksjonæravtaler er avtaler mellom to eller flere av selskapets aksjonærer eller mellom disse og tredjemann. Slike avtaler kan regulere alle slags avtalerettslige forhold mellom partene, også avtaler om utøvelse av stemmerett. Aksjonæravtaler gjelder mellom partene som sådanne og reguleres dermed av avtalerettslige prinsipper. Strider innholdet i en aksjonæravtale mot bestemmelsene i aksjeloven eller mot selskapets vedtekter, blir aksjonæravtalen ugyldig så langt motstriden rekker.

Aksjonæravtaler kan minne om vedtekter ved at de kan forplikte aksjonærene til særskilte handlinger. Det som skiller avtaler og vedtekter er derimot at en avtale kan gi andre enn aksjonærene medbestemmesrett. Loven åpner ikke for å gi stemmerett uavhengig av aksjene, hverken i loven selv eller i vedtektene. Ved en aksjonæravtale derimot kan kreditor få reell medbestemmesrett i et aksjeselskap selv uten å være aksjonær. En bank kan for eksempel sette som vilkår for et lånetilsagn, at det inngås en aksjonæravtale der aksjonærene forplikter seg til å stemme på instruks fra banken. Her har banken i realiteten fått stemmerett uten å være aksjonær.

Aksjonæravtalen angår ikke selskapet. Sanksjoner for eventuelle brudd på avtalen må rettes til motparten etter vanlige avtalerettslige prinsipper.

⁵¹ Andenæs s 231.

⁵² Andenæs s 230.

5 Minoritetsaksjonærrettigheter

5.1 Innledning

Jeg har ovenfor i kapittel 4 redegjort for flertallsvedtak som det grunnleggende prinsipp for å fatte beslutninger i aksjeselskap. Videre har jeg pekt på at vanlig flertall er aksjelovens utgangspunkt, men at loven også setter ulike krav til kvalifisert flertall i viktige saker, samt ved vedtektsbesettemmelser. Det er også redegjort for aksjonærenes stemmerettslig innflytelse ut fra kapitalrepresentasjon, og rimeligheten ved dette.

Flertallsavgjørelser er imidlertid ikke bare av det gode. Denne type avgjørelser kan medføre at større aksjonærer dominerer selskapet fullstendig, eksempelvis ved å sikre seg alle aksjonærvalgte styrerepresentanter, samt gjennom styrevedtak ansetter daglig leder. Eller ved at majoritetsaksjonærer tilegner seg økonomiske fordeler på aksjonærfellesskapets bekostning.

Aksjonærene som sådanne kan ikke stå for den daglige driften av selskapet, og de har heller ingen ordinær innflytelse eller innsynsrett i styrets forvaltning. Aksjonærene kan riktignok velges inn i selskapets styre eller ansettes i selskapets ledelse, men som aksjonærer må de utøve sin innflytelse gjennom generalforsamlingen, jfr asl § 5-1 første ledd. Likevel vil de større aksjonærene gjennom sin kapitalrepresentasjon, de facto ha stor reell kontroll over den daglige driften av selskapet.

Hensynet til mindre aksjonærer vil derfor fort kunne bli oversett i et aksjonærdemokrati der alle beslutninger tas ved hjelp av flertallsavgjørelser. Utover regler om flertallsvalg, har aksjeloven derfor bestemmelser som skal sikre minoritetsaksjonærene mot forfordeling og myndighetsmisbruk. Hensynet til minoritetsaksjonærenes interesser er spesielt viktig i et aksjeselskap. Aksjene i et aksjeselskap ikke er gjenstand for den samme frie omsetning som aksjene i et allmennaksjeselskap. I tillegg vil det ofte være en mer snever kjøpekrets til aksjene i et aksjeselskap, da kjøp og salg av disse gjerne er underlagt bestemmelser om godkjenning av ervervet. Dette påvirker igjen verdien av aksjene og muligheten til å selge seg ut av selskapet.⁵³

⁵³ NOU 1976:3 s 73.

Loven søker derfor å hindre urimeligheter på minoritetsaksjonærenens bekostning ved å kreve kvalifisert flertall i særlig viktige saker, samt å åpne for at aksjonærene selv i stor grad kan fastsette strengere krav til flertall i selskapets vedtekter. En viktig minoritetsbeskyttelse er derfor det negative flertallet som dannes ved at en beslutning ikke får to tredjedels eller kvalifisert flertall ved en avstemming på generalforsamlingen. Men dette er bare et negativt flertall egnet til blokkering.

Lovgiver har imidlertid innsett at et slikt negativt flertall ikke er tilstrekkelig som minoritetsvern. Aksjen er aksjonærenes andel i selskapsformuen.⁵⁴ Denne formuen må aksjonærene gis anledning til å verne om ved at representanter for selv små prosentandeler av selskapets kapitalrepresentasjon, innrømmes særskilte rettigheter de kan påberope seg for å kunne ivarett sine grunnleggende interesser. Dette er gjennomført ved at flere av aksjelovens bestemmelser gir minoritetsaksjonærene rett til å kreve kontrolltiltak og sanksjoner. Jeg vil nedenfor se på de aktuelle bestemmelsene i aksjeloven som ivaretar dette minoritetsvernet.

5.2 Krav om ekstraordinær generalforsamling asl. § 5-6

5.2.1 Innledning

Reglene om selskapets generalforsamling er å finne i aksjelovens kapittel 5. Bestemmelsene er, som nevnt ovenfor, inngående og omfattende. Asl § 5-5 første ledd sier at selskapets ordinære generalforsamling må avholdes innen seks måneder etter utgangen av hvert regnskapsår. Paragrafen angir med dette en legaldefinisjon av begrepet ”ordinær” generalforsamling, ved at asl § 5-5 annet ledd knytter ”ordinær” opp til godkjenningen av årsregnskapet. I henhold til loven blir da eventuelle andre generalforsamlinger i selskapet ekstraordinære.⁵⁵

Anledningen til å innkalle til ekstraordinær generalforsamlinger er fastsatt i asl § 5-6. Loven angir ingen spesielle vilkår for når en slik ekstraordinær generalforsamling

⁵⁴ Kruger s 135.

eventuelt er påkrevet. Styret er gitt myndigheten til å avgjøre dette gjennom styrevedtak etter asl § 6-19, og kan kalle inn til ekstraordinær generalforsamling når de anser det for nødvendig.

Videre sier asl § 5-6 annet ledd, annet punktum at styret er pliktig til å innkalle til ekstraordinær generalforsamling hvis krav om dette fremsettes skriftlig av revisor eller representanter for minst en tidel av aksjekapitalen. Sistnevnte alternativ er det mest interessante hva angår aksjelovens minoritetsvernregeler, og er derfor det som hovedsakelig vil bli behandlet i den videre fremstillingen.

5.2.2 Hensyn

Ekstraordinære generalforsamlinger kan være en nødvendighet når rammevilkårene for selskapets drift endres eller når likviditeten i selskapet svekkes betydelig. Egenkapitalen kan være brukt opp, det kan være behov for en emisjon eller man har fått tilbud fra en fusjonspartner. Styret og daglig leder har ikke uinnskrenkede fullmakter selv om loven tillegger dem ansvaret for den daglige driften og forvaltningen, jfr asl § 6-12. Endel tiltak krever godkjenning av generalforsamlingen før de kan gjennomføres.⁵⁶ Bakgrunnen for styrets myndighet til å innkalle til ekstraordinær generalforsamling er fordi styret i enkelte saker mangler beslutningskompetanse.

I andre henseende kan aksjonærene mene at styret ikke utfører sine forvaltningsoppgaver tilfredsstillende. At styret går utover sine fullmakter, eller at aksjonærene rett og slett ønsker å skifte ut hele eller deler av styret. Konflikter mellom styret og eiere kan være svært ødeleggende for et aksjeselskap. For å unngå at selskapet må drives under slike ødeleggende forhold helt frem til den ordinære generalforsamlingen, er aksjonærene gjennom aksjelovens § 5-6 andre ledd, første punktum gitt en mulighet til å kreve at det kalles inn til ekstraordinær generalforsamling. Det er knyttet enkle betingelser og lave krav til kapitalrepresentasjon for å fremme et slik krav, nettopp fordi

⁵⁵ Andenæs s 202.

⁵⁶ Aarbakke m.fl. s 286.

bestemmelsen er ment og skulle bli benyttet av minoritetsaksjonærer for å kunne utøve noen grad av kontroll og innsyn, og ikke nødvendigvis av profesjonelle aktører.

5.2.3 Vilkår

Vilkårene for at aksjonærene i et aksjeselskap skal kunne kreve at styret innkaller til ekstraordinær generalforsamling, er å finne i asl § 5-6 annet ledd, første punktum.

Det første vilkåret paragrafen setter er at kravet om ekstraordinær generalforsamling må fremsettes av aksjonærer som representerer minst en tidel av aksjekapitalen. Det referes her til 10% kapitalrepresentasjon. Hvor mange aksjonærer som står som eiere bak denne prosentandelen er derimot ikke avgjørende.⁵⁷

Før det kan avgjøres om kravet til en tidel av aksjekapitalen er oppfylt, må det først avklares hvilke aksjer som skal telle med i en slik beregning. Når beregningsgrunnlaget for den nærmere angitte prosentandelen skal fastsettes, er det 10% av den totale aksjekapitalen det siktes til.⁵⁸ Eventuelle vedtektsbestemte begrensninger i stemmeretten for en del av aksjene skal det med andre ord ikke tas hensyn til. Antall aksjer i selskapet skal gå frem av vedtektene, jfr asl 2-2 første ledd, punkt 2.

Det kan videre heller ikke bestemmes i vedtektene at eventuelle begrensninger i stemmeretten også skal omfatte at disse aksjene ikke skal regnes med i beregningsgrunnlaget for det antallet aksjer som må stå bak kravet om en ekstraordinær generalforsamling. I tillegg til et slik "forbud" mot å unnta aksjer i beregningsgrunnlaget, kan vedtektene heller ikke på annen måte innskrenke den rett en tidel av aksjonærene har til å kreve ekstraordinær generalforsamling.⁵⁹ Vedtektene kan derimot gi aksjonærene bedre rettigheter enn det som følger av loven, enten ved å fastsette et lavere krav til kapitalrepresentasjon eller ved å gi hver enkelt aksjonær rett til å kreve innkalling til ekstraordinær generalforsamling. De eneste aksjene det verken kan utøves

⁵⁷ Aarbakke m.fl. s 286.

⁵⁸ Aarbakke m.fl. s 287.

⁵⁹ Aarbakke m.fl. s 287.

stemmerett for eller som skal telle med i beregningsgrunnlaget er selskapets egne aksjer.⁶⁰

Videre setter asl § 5-6 annet ledd, første punktum at krav om innkalling til ekstraordinær generalforsamling frmsettes skriftlig, samt at man angir hva man ønsker å behandle på møtet. Kravet til konkretisering av saken er derimot ikke særlig strengt. I Rt 1980 s 900 holdt det med å angi "...granskning etter asl. § 5-25" for å oppfylle lovens vilkår om "bestemt angitt emne", jfr § 5-6.

Adressaten for kravet om innkalling til ekstarordinær generalforsamling er styret. Det er styret som skal sørge for utsendelse av innkallingen, jfr asl § 5-6. Dette for å sikre at alle aksjonærer får den tilsendt. At styret har ansvaret for innkallingen har også en praktisk side da det er styret som har oversikt over aksjonærene, samt kapital nok til å kalle dem inn. Både innkalling til og avholdelse av ekstraordinær generalforsamling blir således gjort for selskapets regning. Hvis det derimot måtte bli opp til den enkelte aksjonær eller gruppering med 10 % kapitalrepresentasjon å stå ansvarlig for dette, kunne retten til å kreve innkalling til ekstarordinær generalforsamling fort blitt en papirtiger. Riktignok var man i loven gitt adgang til å kreve innkalling til en ekstraordinær generalforsamling, men da man hverken hadde råd til å avholde møtet eller tilgang på aksjonærlistene, fikk man ikke benyttet seg av retten.

De formelle kravene til selve innkallingen følger av asl § 5-10. Innkallingen skal være skriftlig, angi tid og sted for møtet, samt bestemt angi de saker som skal opp til behandling. Det er styrets ansvar at innkallingen oppfyller de formkrav som er satt i asl § 5-10. Dette er krav som i utgangspunktet stilles til innkallingen til ordinær generalforsamling, men da det er de samme hensynene for å unngå maktmisbruk og overrumpling av aksjonærene på en ekstraordinær generalforsamling som på ordinære generalforsamlinger, er det ingen grunn til å fire på disse kravene.⁶¹ Videre er det krav om tidsfrister for utsendelse av innkallingen.

⁶⁰ Andenæs s 227.

⁶¹ Andenæs s 205.

Ekstraordinær generalforsamling skal avholdes innen en måned etter at krav om innkalling blir fremmet, jfr. asl § 5-6 annet ledd, siste pkt. At styret etter ny aksjelove av 1997 nå har en måned på seg til å avholde generalforsamling, er en endring i forhold til aksjeloven fra 1976 som kun sa at det måtte innkalles innen en måned. Dette åpnet imidlertid for muligheter til misbruk, ved at styret kunne drøye det lenge med å avholde en ekstraordinær generalforsamling bare de sendte ut innkallingen i riktig tid. Styret har etter den nye aksjeloven nå 14 dager på seg til å sende ut innkallingene. Et av poengene ved å avholde ekstraordinære generalforsamlinger er nettopp muligheten for en rask avklaring. Kan saken først utsettes, kan man jo bare vente med å behandle den til den ordinære generalforsamlingen.

5.2.4 Virkningene

Er det fremmet krav fra aksjonærene om innkalling til ekstrarordinær generalforsamling etter asl § 5-6 annet ledd, første punktum, og kravet til den lovfestede, eller eventuelt vedtektsbestemte, kapitalrepresentasjon er oppfylt, så ”..skal styret sørge for at generalforsamlingen avholdes innen en måned etter at kravet er fremsatt”, jfr asl. § 5-6 annet ledd, siste punktum.

Det er ikke opp til styret å avgjøre om hvorvidt de ønsker å innkalle til ekstraordinær generalforsamling eller ei. Det er en plikt de får som følge av at vilkårene i asl § 5-6 annet ledd, første punktum er oppfylt. Styret kan altså ikke velge å anse kravet som grunnløst og dermed avvise det.

Hvis styret likevel avviser, eller på annen måte ignorerer kravet om å kalle inn til ekstraordinær generalforsamling, kan dette medføre straffeansvar etter asl. § 19-1. Dette straffeansvaret er blitt lettere å påberope etter at aksjeloven av 1997 nå setter en tidsfrist for avholdelse av ekstraordinær generalforsamling, og ansvaret ikke bare knytter seg til innkallingen møtet slik loven gjorde tidligere.

For minoritetsaksjonærene vil virkningen av at de oppfyller lovens vilkår etter asl § 5-6 annet ledd, første punktum, medføre at det blir innkallt til og avholdt en ekstraordinær generalforsamling der minoritetsaksjonærenes sak blir behandlet.

Ved selve voteringen over saken, så vil minoritetsaksjonærende i praksis ha liten innflytelse på utfallet med en så lav kapitalrepresentasjon som en tidel. Men bare det å kreve en sak behandlet på en ekstraordinær generalforsamling kan om ikke annet skape mye oppmerksomhet. Kombineres dette med en storstilt mobilisering blant de andre aksjonærer, så kan man kanskje klare å få saken vedtatt, spesielt hvis beslutningen kan tas med vanlig flertall.

Det finnes derimot anliggender der aksjeloven kun setter krav om 10 prosent kapitalrepresentasjon for å få vedtatt en beslutning. En av disse sakene omfatter granskning, og vil bli behandlet i avsnittet nedenfor.

5.3 Forslag om granskning – asl § 5-25

5.3.1 Innledning

Det er revisor, eventuelt også bedriftsforsamlingen, som har det alminnelige tilsynet med aksjeselskapets drift og økonomi. Fra tid til annen fungerer imidlertid ikke denne kontrollen, noe vi har sett en del eksempler på i den senere tid. Dette gjelder ikke minst i Finance-Credit-saken. Når revisjonsleddet svikter på denne måten, oppstår det et viktig spørsmål om hvem som skal kunne kontrollere kontrollørene.

Aksjeloven gir aksjonærene muligheten til å kreve slik kontroll, ved at den enkelte aksjonær kan ”fremsette forslag om granskning av selskapets stiftelse, forvaltning eller nærmere angitte forhold ved selskapets forvaltning eller regnskap”, jfr asl § 5-25 første ledd. For å vedtas behøver et slik forslag om granskning, kun tilslutning fra en tidel av den representerte aksjekapital.

Selve granskningen kan sies å være en form for ensidig ”due dilligence”. Det vil si at det foretas en gjennomgang av selskapets juridiske avtaler og finansielle nøkkeltall. Når et forslag om granskning vedtas, vil det som regel følge av selve forslaget hva slags granskning av selskapet man krever. Vedtaket vil da gi et mer konkret mandat til granskerne om hvilke selskapsforhold de bør se nærmere på.

Retten til å kreve granskning er en sikkerhetsventil for kontroll av forvaltningen av selskapet. Bestemmelsen kan være med på å ansvarliggjøre en ledelse som skjuler seg bak ansvarsbegrensningsreglene i aksjeselskap.

5.3.2 Hensyn

Formålet med å drive et aksjeselskap er vanligvis å tjene penger.⁶² Som nevnt i innledningen til kapittel 5, så representerer aksjene også aksjeeiernes andeler i selskapets formue. For å gjøre denne investeringen så betryggende som mulig, samt for at aksjonærene skal kunne foreta en reell risikovurdering av sin investering, er det gitt regler i aksjeloven som skal sikre åpenhet og informasjon.

Det er imidlertid ikke alltid ledelsen og aksjonærene kommer frem til samme resultat i vurderingen av hva som følger av styrets opplysningsplikt etter asl § 5-15, og hva som ”ikke kan gis uten uforholdsmessig skade på regnskapet” jfr asl § 5-15 første ledd, punkt 3. For å hindre forfordeling og myndighetsbruk, har lovgiver i asl § 5-25 derfor gitt aksjonærene en mulighet til å foreslå granskning av selskapets forvaltning, og få vedtatt denne med en tilslutning fra kun en tidel av den representerete aksjekapital. Bestemmelsen i asl § 5-25 inngår da også som et element i aksjelovens minoritetsvern.⁶³

5.3.3 Vilkår

Enhver aksjonær har etter asl § 5-11 en generell rett til å fremme forslag om saker han ønsker behandlet på generalforsamlingen, herunder også granskning. Men et forslag om granskning fremmet etter asl § 5-11, må forslaget for det første meldes skriftlig til styret forut for generalforsamlingen, og for det andre oppnå vanlig, eller eventuelt kvalifisert, flertall for å bli vedtatt.

⁶² Magnus Aarbakke s 894.

⁶³ Aarbakke m.fl. s 343.

Aksjelovens § 5-25 gir også aksjonærene som sådanne en generell rett til å fremsette forslag om granskning på samme måte som etter asl § 5-11, men det er to klare forskjeller på bestemmelsene.

En aksjonær kan med hjemmel i § 5-25 fremme forslag for generalforsamlingen om å begjære granskning utført av granskningsmenn oppnevnt av skifteretten, selv om dette ikke er nevnt i innkallingen Slik rett til å fremme et forslag uten at det er gjort kjent for aksjonærene på forhånd, er et unntak fra innkallingsreglene i asl § 5-10.

Retten til å fremsette forslag om å begjære granskning ved hjelp av skifteretten, gjelder kun på selskapets ordinære generalforsamling.⁶⁴ Bakgrunnen for denne begrensningen finner en ved å se asl § 5-5 i sammenheng med asl § 5-25. Selskapets ordinære generalforsamling er den generalforsamlingen som skal godkjenne årsregnskap og årsberetning, herunder utdeling av utbytte, jfr asl § 5-5 andre ledd. Det er med andre ord på denne generalforsamlingen aksjonærene får kunnskap om selskapets årsregnskap, og i den forbindelse vil kunne se det nødvendig å kreve granskning av selskapets forvaltning.

Forslaget om granskning setter ikke høye krav til kapitalrepresentasjon for å bli vedtatt. Forslaget behøver kun tilslutning fra en tidel av den kapitalrepresentasjon som er representert på generalforsamlingen, jfr asl § 5-25 andre ledd. Som nevnt tidligere i fremstillingen, kan dette utgjøre kun en brøkdel av den faktiske kapitalrepresentasjonen i selskapet.

Det mest praktiske med hensyn til fremsettelsen om forslag om granskning, er likevel at forslaget blir fremmet som en sak i innkallingen til en ekstraordinær generalforsamling etter asl § 5-6.

⁶⁴ Aarbakke m.fl. s 344.

5.3.4 Virkning

Blir et forslag om granskning vedtatt av generalforsamlingen med den nødvendige tittel av den representerte aksjekapital, får hver enkelt aksjonær rett til å begjære skifteretten om granskning av selskapet, uansett om denne aksjonæren deltok i avstemningen eller ei.⁶⁵ Aksjonærene har derimot ingen plikt til å benytte seg av denne retten. Det er opp til den enkelte aksjonær å avgjøre om han eller hun vil begjære skifteretten om granskning. Fristen for å fremsette et slik krav er en måned etter den generalforamlingen som vedtok granskningen, jfr asl § 5-25 annet ledd.

Det er skifteretten som avgjør om granskningskravet skal tas til følge. Selv om selskapet tidligere har oppnevnt egne granskningsmenn gjennom vanlige flertallsavgjørelser, er det en minoritetsaksjonærrett å likevel kunne kreve ekstern granskning. Det at det allerede er en granskning i gang i selskapet, vil imidlertid bli vektlagt i skifterettens vurdering av ny granskning.⁶⁶

Granskningskravet etter asl § 5-25 annet ledd skal tas til følge av skifteretten, dersom retten finner at kravet har en rimelig grunn, jfr asl § 5-26 første ledd. I følge rettspraksis skal det i en slik rimelighetsvurdering bl.a vektlegges om aksjonærene på annet vis kan få fullt innsyn i driften av selskapet, jfr RG 1990 s 1282 og RG 1990 s 155.

Iverksettes det granskning i skifterettens regi, skal det avgis en granskningsberetning, jfr asl § 5-27. Jeg går ikke nærmere inn på denne bestemmelsen.

5.4 Begjæring om tilleggsrevisor – asl § 7-3 andre ledd

5.4.1 Innledning

Alle aksjeselskap har en lovpålagt plikt til å underlegge seg ekstern revisjon, jfr revisorloven § 2-1. Denne plikten oppstår allerede ved stiftelsen av aksjeselskapet, jfr. aksjeloven § 2-9. Valg av revisor foretas av generalforsamlingen, jfr. asl. § 7-1, og

⁶⁵ Arbakke m.fl. s 345.

⁶⁶ Arbakke m.fl. s 345.

bestemmelsen må derfor sees i sammenheng med asl. § 5-17 og flertallskravene der.⁶⁷ Etter paragrafens annet ledd velges revisor i utgangspunktet med relativt flertall. Det er kun selve valget av revisor som gjøres av generalforsamlingen, selve avtalen med revisor om oppdragets innhold inngås av selskapets ledelse.⁶⁸

Aksjonærer som representerer minst en tidel av aksjekapitalen, kan begjære en tilleggsrevisor oppnevnt av skifteretten, jfr asl § 7-3 annet ledd. Forutsetningen for å kunne fremme denne begjæringen, er at forslag om ny revisor først har blitt forkastet på selskapets generalforsamling.

Det at selv små prosentandeler av aksjekapitalen kan begjære oppnevning av tilleggsrevisor, kan utgjøre en viktig sikkerhetsventil. At det er skifteretten som avgjør spørsmålet om tilleggsrevisor, sikrer at bestemmelsen blir håndhevet objektivt.

5.4.2 Hensyn

Hensynet bak revisjonsplikten som sådan er ønsket om kontroll med forvaltningen av aksjeselskapet. Denne kontrollen er selvfølgelig svært interessant sett fra samfunnets side, men kontrollen er også til nytte for selskapet selv. Revisors oppgave som kontrollør er viktig. Informasjonen fra selskapet ville ellers ikke hatt noen særlig verdi, hvis den ikke på et eller annet vis ble kvalitetssikret.

Aksjonærene har ingen alminnelig innsynsrett i driften av selskapet, og er langt på vei prisgitt opplysningene i årsrapporten. Styret har, som tidligere nevnt, en opplysningsplikt etter asl § 5-15. Men denne opplysningsplikten er knyttet til generalforsamlingen, og det er bare informasjon om selskapets virksomhet aksjonærene har krav på å få.

Et viktig hensyn til at minoritetsaksjonærene er gitt en mulighet til å kunne få oppnevnt en tilleggsrevisor, er at disse aksjonærenes interesser er ekstra sårbare når all reell makt

⁶⁷ Aarbakke m.fl. s 467.

⁶⁸ Aarbakke m.fl. s 462.

og innflytelse hovedsakelig tilkommer flertallet. Det er dette flertallet som langt på vei fatter beslutningene på generalforsamlingen, velger styre og revisor, ansetter daglig leder, samt innehar et kvalifisert flertall ved vedtektsendring.

Revisor skal i utgangspunktet opptre til aksjonærfellesskapets beste. Mener noen aksjonærer at så ikke er tilfelle, kan de etter nærmere angitte vilkår begjære at skifteretten om tilleggsrevisor.

5.4.3 Vilkår

Generalforsamlingen velger revisor. Skal det foretas valg av *ny* revisor må forslag om valg av *ny* revisor angis eksplisitt i innkallingen til generalforsamlingen.⁶⁹ Retten til å foreslå ny revisor tilligger alle selskapets aksjonærer, jfr. forslagsretten i asl. § 5-11. Det er stilles derimot ingen krav til begrunnelse for hvorfor man ønsker ny revisor, men forslaget må meldes ”skriftlig til styret i så god tid at det kan tas med i innkallingen.” jfr. § 5-11 første ledd, første punktum. Dette vil i praksis si to uker. Frist for innkalling er en uke, jfr asl 5-10 andre ledd, samt at man må beregne at styret bruker noen dager på å utarbeide selve innkallingsdokumentet

Blir forslaget om ny revisor forkastet av generalforsamlingen, ”kan aksjeeiere som representere minst en tidel av aksjekapitalen innen en måned begjære at skifteretten ved kjennelse oppnevner revisor i tillegg til selskapets øvrige revisorer.” jfr. asl. 7-3 andre ledd, første punktum. Det er selskapets totale aksjekapital det her vises til som beregningsgunnlag for denne tidelen. Selve begjæringen må rettes til skifteretten i den kommunen hvor selskapet er foretaksregisteret, og begjæringen må være begrunnet. Hva anses å utgjøre en ”rimelig grunn” vil gi rom for en skjønnsmessig vurdering, men forarbeidene har angitt at ”rimelig grunn vil forligge når det er holdepunkter for at selskapet ikke vil oppfylle revisjonsplikten”.⁷⁰

⁶⁹ Aarbakke m.fl. s 473.

⁷⁰ Ot.prp.nr. 19 (1974-75) s 138.

5.4.4 Virkning

Hvis vilkårene etter asl § 7-3 annet ledd foreligger, samt at kravet om tilleggsrevisor finnes å ha rimelig grunn, så skal skifteretten etterkomme en begjæringen fra aksjonærer som representerer minst en tidel av aksjekapitalen, og oppnevne en slik tilleggsrevisor.⁷¹

Tilleggsrevisors tjenestetid og godtgjørelse fastsettes av skifteretten, jfr asl § 7-3 tredje ledd. Hvor lang tjenestetiden for tilleggsrevisor blir, vil selvfølgelig avhenge av hvor stort selskapet er, om det er et konsern, om det har kompliserte regnskapsposter osv. Godtgjørelse til tilleggsrevisors betales av selskapet selv. Dette er ikke urimelig da selskapet betaler for den ordinære revisjon.

5.5 Sikring mot utsulting av aksjonærene – aksjeloven § 8-4

5.5.1 Innledning

Aksjelovens kapittel 8 omhandler utdeling av utbytte og annen anvendelse av selskapets midler. Innholdet i selve utbyttebegrepet fremkommer av asl§ 3-6 som lyder, ”Utdeling fra selskapet kan bare skje etter reglene om utbytte,... Som utdeling regnes enhver overføring av verdier som direkte eller indirekte kommer aksjeeieren til gode”.

Verdioverføringer fra selskapet til den enkelte aksjonær kan omfatte alt fra direkte overføringer av realverdier, til selskapets overtakelse av aksjonærenes gjeld. Som regel innebærer utbytte fra selskapet en kontantutbetaling til aksjonærene relatert til den enkeltes aksjeinnehav.⁷² Hva som kan utdeles i utbytte fremkommer av asl § 8-1.

Det er styret som legger frem forslag om utdeling av utbytte. Beslutningen fattes av generalforsamlingen, i utgangspunktet med simpelt flertall, jfr asl §8-2 jfr asl § 5-17. Generalforsamlingen kan ikke vedta høyere utbytte enn det som foreslås eller godtas av styret.

⁷¹ Aarbakke mfl. s 474.

⁷² Andenæs s 330.

Mener aksjonærene at styrets forslag til utdeling av utbytte er for lavt, kan ”Aksjeeiere som eier minst en tidel av aksjekapitalen, anmode skifteretten om å fastsette et høyere utbytte enn fastsatt etter § 8-2”, jfr asl § 8-4 første ledd.

Skifteretten er imidlertid bundet av de samme økonomiske rammene som selskapets styre. Den er dessuten avskåret fra å prøve annet enn selve vedtaket om utbytte, og kan således ikke overprøve de enkelte postene i regnskapet. Dette begrenser bestemmelsene faktiske verdi. Er regnskapet ulovlig ført, er skifteretten derimot ikke bundet av det.⁷³

Etter hva som fremgår av forarbeidene⁷⁴ er asl § 8-4 en regel som sjelden kommer til anvendelse i praksis, men som man likevel har valgt og beholde ”som en form for sikkerhetsventil mot ”utsulting” av minoritetsaksjonærene”. At lovgiver har valgt å beholde bestemmelsen skyldes nok derfor paragrafens preventiv effekt, og ikke den reelle beskyttelse den vil gi minoritetsaksjonærene ved konkret anvendelse.

5.5.2 Hensyn

En investering i et aksjeselskap er hovedsakelig motivert utfra muligheter for økonomisk avkastning gjennom aksjeutbytte. Adgangen til å foreta slik utbytte er, som nevnt ovenfor, derimot begrenset av bestemmelser om bl.a årsoverskudd og krav til forsvarlig egenkapital.

Utbytte er likevel bare en av flere fremgangsmåter for å foreta verdioverføringer fra selskapet. En aksjonær kan for eksempel være ansatt i selskapet. Vedkommende vil i så fall både ha krav på lønn for den arbeidsinnsatsen han gjør, samt rett til et eventuelt utbytte i egenskap av sin posisjon som aksjeeier. Videre kan inrømmelser av ulike fordeler fra selskapets til en aksjonær, være med på å redusere muligheten for utbytte, f.eks gunstige leieavtaler eller salg av realverdier til svært lave priser. Men den ene måten å ta ut verdier av selskapet på, vil i høy grad begrense den andre. Høye lønnsutgifter et selskap vil redusere den andelen kapital som kan utdeles i utbytte. I

⁷³ Andenæs s 339.

⁷⁴ NOU 1996:3 s 156.

realiteten kan slike disposisjoner bli ansett som overføringer av verdier og således bli oppfattet som det, jfr Innstilling 1970 s 173 betegnet som ”maskert utbytte”.⁷⁵

Skal man imidlertid ha muligheten for å tilegne seg slike fordeler som nevnt ovenfor, forutsetter det at man har reell kontroll over stemmeflertallet på generalforsamlingen og der igjennom kan stemme for utdeling av utbytte, samt avgjøre hvem som blir valgt inn i styret. Dette åpner for at en aksjonær med avgjørende innflytelse og som også er ansatt i selskapet, eksempelvis kan fastsette sin egen lønn på et slik nivå at det ikke blir noe fri egenkapital som kan utdeles i utbytte.

Bestemmelsen i aksjelovens § 8-4 er derfor en bestemmelse for å sikre at representanter for selv små andeler av aksjekapitalen skal ha en mulighet til å få vurdert sin rett til avkastning fra selskapet av en uavhengig tredjemand, og på den måten hindre dominerende aksjonærer i å tappe selskapet for midler på annet vis.⁷⁶ Dette igjen henger nøye sammen med likhetsgrunnsetningen i asl § 4-1.

5.5.3 Vilkår

Det første vilkåret for at skifteretten skal kunne behandle kravet fra aksjonærene om høyere utbytte, er at kravet fremsettes av aksjonærer som representerer minst en tidel av aksjekapitalen, jfr asl 8-1 første ledd. Det er selskapets totale aksjekapital loven sikter til her. Vedtektene kan derimot sette lavere krav til kapitalrepresentasjon, og da er det den vedtektsbestemte andelen av aksjekapitalen som gis retten til å anmode skifteretten om høyere utbytte.⁷⁷

Før en slik begjæring i det hele tatt kan tas opp til behandling i skifteretten, må aksjonærene som fremsetter kravet først ha gjort rimelige forsøk på å få besluttet høyere utbytte, jfr. asl. § 8-1 annet ledd, hvis ikke så kan skifteretten avvise anmodningen. Konkret betyr dette at man må ha forsøkt å få styret eller generalforsamlingen med på å

⁷⁵ Aarbakke mfl. s 164.

⁷⁶ Aarbakke mfl. s 491.

⁷⁷ Andenæs s 339.

øke utbyttet innenfor de nærmere angitte skranker i lover og eventuelle vedtektsbestemmelser. At det så settes vilkår om at aksjeeierne ”på forhånd har gjort rimelig forsøk på å få styret og i tilfellet generalforsamlingen med på beslutningen om høyere utbytte”, jfr asl § 8-4 tredje ledd, må i så måte anses som et rimelig krav for at man ikke skal kunne trekke enhver uenighet mellom aksjonærene inn for skifteretten.

Det er bare utbytte som er ”urimelig lavt” som kan settes høyere, jfr asl § 8-4 første ledd, annet punktum. ”Urimelig lavt” er et skjønnsmessig vilkår som åpner for vid fortolkning. Skifteretten skal i sin vurdering tilse at alle aksjonærene blir likebehandlet, men også at det tas hensyn til ”selskapets likviditet og forholdene ellers”, jfr asl § 8-1 første ledd, siste punktum. I denne vurderingen er skifteretten ikke bundet av selskapets egen skjønnsutøvelse.⁷⁸

Skifteretten står ikke fritt i sin vurdering, men er bundet av lovregler om egenkapital, avsetninger og dekning av tap når den eventuelt fastsetter nytt utbytte, jfr. asl § 8-4 annet ledd. Videre kan vedtektsbestemte regler sette skranker for utbytteutbetalinger.

Skifteretten tar sin beslutning ved kjennelse, og denne kjennelsen blir lagt til grunn ved utdeling av utbytte isteden for beslutningen fattet av selskapets egne organer.⁷⁹

I ny rettspraksis etter 1997 loven, angir Høyesterett at det skal mye til før asl § 8-4 kan komme til anvendelse, men at det ikke bare er i nødstilfeller. I en kjennelse fra Høyesteretts kjæremålsutvalg 12. mars 2003 sier kjæremålsutvalget seg enig i lagmannsrettens tolkning av bestemmelsen som en ”sikkerhetsventil” og at ”domstolene normalt bør være forsiktige med å sette sitt skjønn over det forretningsmessige”.

5.5.4 Virkninger

Foreligger vilkårene for anvendelse av bestemmelsen, skal skifteretten innenfor rammene av hva som er tillatt, komme frem til et rimelig utbytte. Dette skal så fordeles

⁷⁸ Andenæs s 339.

⁷⁹ Andenæs s 340.

mellom aksjonærene etter prinsippet i likhetsgrunnsetningen.⁸⁰ Hvem som anses som aksjonærer i relasjon til krav på utbyttet fremgår av asl. § 8-3 første ledd ”Utbyttet tilfaller de aksjeeiere som er aksjonærer på det tidspunkt beslutningen treffes, om ikke noe annet fremgår av beslutningen”.

Beslutning om utbytte gir aksjonæren et rettskrav på dette, og etter asl. § 8-3 tredje ledd så skal utbytte udeles innen seks måneder etter at det ble besluttet. Krav på lovlig besluttet utbytte er en fordring aksjonærene har på selskapet og den kan tvangsinndrives som enhver annen fordring etter reglene i tvangsfullbyrdelsesloven.

5.6 Erstatningskrav på selskapets vegne mot selskapets ledelse - asl § 17-4

5.6.1 Innledning

Aksjeloven inneholder ingen særskilte regler for aksjeselskapets erstatningsansvar. Ansvar følger derfor av de alminnelige erstatningsrettslige prinsipper. Aksjeselskapet er, som alle arbeidsgivere, imidlertid ansvarlig for sine ansatte etter skadeerstatningsloven § 2-1, arbeidsgiveransvaret. Videre står selskapet erstatningsrettslig ansvarlig for skade eller tap som skyldes selskapets ledende organer. Selskapets ledelse, styremedlemmer, medlemmer av bedriftsforsamlingen, aksjonærer og granskere kan holdes erstatningsrettslig ansvarlig for de tap de forsettlig eller uaktsomt har voldt selskapet under utførelsen av sine oppgaver for selskapet. Dette culpa-ansvaret følger av asl. § 17-1, men også av vanlige erstatningsrettslige prinsipper. Ansvar kan igjen lempes, jfr asl § 17-2 og skadeserstatningsloven § 5-2.

Det er selskapet som sådan som må reise erstatningskravet mot selskapets ledelse, men denne retten kan under nærmere bestemte vilkår utøves av representanter for en tidel av aksjekapitalen asl § 17-4.

⁸⁰ Andenæs s 340.

5.6.2 Hensyn

Det viktigste hensynet for å tilkjenne en aksjonærminoritet søksmålsrett på selskapets vegne, er å hindre myndighetsmisbruk. Da det er de samme personene som sitter med forvaltningsansvaret i selskapet ledelse som kan stilles erstatningsrettlig ansvarlig etter asl § 17-1, er det ikke vanskelig å tenke seg at det neppe er i dette persongalleriets interesse å anlegge søksmål mot seg selv, på vegne av selskapet. Derfor tilkommer denne søksmålsadgangen representanter for en tidel av selskapets aksjekapital, etter nærmere gitte vilkår.

For at søksmålsadgangen ikke skal misbrukes, i hvertfall ikke i stor grad, er kostnadene knyttet til erstatningssøksmålet selskapet uvedkommende, jfr asl § 17-4 tredje ledd.

5.6.3 Vilkår

Utgangspunktet for å kunne anlegge erstatningssøksmål på selskapets vegne mot noen av personene som er nevnt i asl § 17-1, er at spørsmålet om ansvars først har vært oppe til votering på selskapets generalforsamling, og at denne enten har forkastet forslaget eller truffet beslutning om ansvarsfrihet, jfr asl 17-4 første ledd. Det skal ha vært en foretatt en reell behandling av ansvarsspørsmålet, der prosedyrer for innkalling og avholdelse av generalforsamling må ha vært fulgt.⁸¹

Foreligger det et slik generalforsamlingsvedtak, kan aksjonærer som minst eier en tidel av aksjekapitalen anlegge erstatningssøksmål, ved felles fullmektig, på vegne av selskapet, jfr 17-4 andre ledd. Søksmålsfristen er tre måneder etter at generalforsamlingsvedtaket ble fattet. Har selskapet flere enn 100 aksjonærer tilfaller denne søksmålsretten også en tidel av disse uavhengig av hvor mange aksjer de eier, jfr asl §17-4 første ledd, annet punktum.

⁸¹ Aarbakke mfl. s 793.

Denne søksmålsretten på vegne av selskapet gjelder likevel ikke hvis generalforsamlingens vedtak er ”truffet med flertall som for vedtektsendring. Det samme gjelder ved inngått forlik”, jfr asl § 17-4 fjerde ledd.

5.6.4 Virkning

Foreligger vilkårene for søksmålsadgang etter asl § 17-4 kan det anlegges søksmål på vegne av selskapet. Dette er et sivilrettslig erstatningsspørsmål, der det må bevises at representanter for selskapets ledelse har påført selskapet et økonomisk tap ved sine handlinger i selskapets tjeneste. Det må være adekvat årsakssammenheng mellom tapet og handlingene. Bevisbyrden er sannsynlighetsovervekt.

Vinner aksjonærene frem, er det ikke derved sagt at de får noen erstatningssum utbetalt. Blir erstatningskravene mot styrerepresentantene høye, er mulighetene for lemping etter skadeerstatningsloven § 5-2 store.

Videre må aksjonærene selv bære søksmålsutgiftene, da disse er selskapet uvedkommende, jfr asl § 17-4. Vinner aksjonærene frem kan de søke regress for disse kostnadene i erstatningssummen. Den resterende summen, som nå kan være ganske lav, tilkommer selskapet da søksmålet må reises i selskapet navn.

6 Avsluttende vurdering av minoritetsvernet

Jeg har nå foretatt redegjort aksjelovens ulike regler om minoritetsvern. Jeg vil avslutningsvis forsøke å oppsummere det hovedinntrykket jeg sitter igjen med av reglene.

Aksjeloven har en rekke bestemmelser som tilsynelatende skal gi selskapets minoritesaksjonærer et vern mot myndighetsmissbruk og forfordeling. Det er to faktiske forhold som gjør at dette vernet kun får virkning i begrenset grad.

For det første har ikke minoritetsaksjonærer noen særlig innflytelse over hvem som blir valgt inn i selskapet styre, derav hvem som ansettes som daglig leder. Den kursen selskapets ledelse velger, må minoritetsaksjonærene bare godta.

Videre er stemmeretten i et aksjeselskap knyttet til kapitalrepresentasjon, og ikke person. Dette betyr at de som har mange aksjer også vil ha mange stemmer, og dermed kontrollere selskapet. Isolert sett virker dette rimelig, men når en tar i betraktning at oppmøteprosenten på generalforsamlinger ofte er så lav som 30-40%, vil en aksjonær som kontrollerer kun 10-15% av selskapets aksjer få mye mer innflytelse enn hans kapitalrepresentasjon i selskapet skulle tilsi.

Den eneste minoritetsrettighetene som virkelig er effektiv er å selge aksjene, eller eventuelt kreve seg tvangsutløst.

7 Litteraturliste

- Andenæs: Johs. Andenæs, *Statsforfatningen i Norge*, 7. utgave Oslo, TANO 1991, ISBN: 82-518-2830-9
- Andenæs: Mads Henry Andenæs, *Aksjeselskaper & Allmennaksjeselskaper*, 2. utgave Oslo, Grafisk Hus a.s 1998, ISBN: 82-91064-12-1
- Aarbakke Magnus: Aarbakke, Magnus, *Sammenslutningens rett*. I: Knophs oversikt over norsk rett. 10 utgave Oslo, 1993, s (889)-899.
- Aarbakke m.fl: Hans Fredrik Marthinussen, Magnus Aarbakke, *Aksjeloven, med kommentarer av Asle Aarbakke og Magnus Aarbakke*, 2. utgave, TANO Aschehoug 1996, ISBN: 82-518-3446-5
- Kruger: Paul Kruger Andersen, *Aktie- og anpartsselskabsret*, 5. utgave København 1997, Munksgaard/Rosinante, ISBN: 87-16-16129-7
- Ot.prp.nr 19 (1974-1975) Om lov om aksjeselskaper
- NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper
- NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning